

AÐALGEIR KRISTJÁNSSON

TÍMARITIÐ ÍSLAND

Í HANDRITASAFNI Árna Magnússonar er að finna handrit, bréf og önnur gögn sem prófessor Konráð Gíslason arfleiddi safnið að. Í safnmarkinu KG 30 er fimm blaða grein sem er lýst svo í handritaskrá Árnasafns: „„**Ísland**“. *Prospectus for et påtænkt tidsskrift af dette navn*“ (KatAM II:603).

Víst má telja að Tómas Sæmundsson sé höfundurinn, enda kemur það fram í bréfi hans til Konráðs Gíslasonar 29. júlí 1840 að hann hefir gert uppkast að formála ofangreinds rits. Ekki er ljóst hvernig stendur á ferðum handritsins að formálanum til Hafnar, þar sem því var ætlað að vera formáli tímarits sem koma átti út á Íslandi. Einnig er athyglisvert að handritið virðist ekki með hendi Tómasar Sæmundssonar. Þessi formáli er það eina sem varðveist hefir af því efni sem vitað er til að átti að birtast í ritinu, en hann tekur af öll tvímæli um hvers konar tímariti átti að hleypa af stokkunum.

Segja má að útgáfa tímarita á Íslandi hafi verið nokkuð samfelld á 19. öld. Sum voru að vísu prentuð og gefin út í Kaupmannahöfn eins og *Íslensk sagnablöð*, en Magnús Stephensen festi útgáfu innlendra tímarita í sessi með útgáfum Landsuppfræðingarfélagins. Þegar útgáfu *Klausturpóstsins* lauk árið 1827 varð nær áratugar hlé á útgáfu innlendra tímarita, en sama ár hóf *Skírnir* göngu sína í Kaupmannahöfn og Baldvin Einarsson fylgdi á eftir með *Ármani á Alþingi*, en hans naut einungis við um skamma hríð. Árið 1835 hófu tvö ný tímarit, *Fjölnir* og *Sunnanpósturinn*, göngu sína sitt hvoru megin Atlantsála. Að *Fjölni* stóðu íslenskir Hafnarstúdentar, en að *Sunnanpóstinum* embættismenn í æðstu stöðum á suðvesturhorni Íslands. Þessi tímarit bárust lengst af á bana-spjót meðan bæði komu út. Útgáfa *Sunnanpóstsins* varð ekki samfelld og hann kom síðast út árið 1838. Ritstjórar hans voru Árni Helgason stiftprófastur og Þórður Sveinbjarnarson dómari og síðar dómstjóri í Landsyfirréttinum.

Tómas Sæmundsson var einn þeirra fjögurra sem stóð að útgáfu *Fjölnis* og ritaði þeirra mest í fjóra fyrstu árgangana. Hann kom heim til Íslands sumaríð 1834 og vígðist til Breiðabólstaðar í Fljótshlíð. Fyrr en varði kom upp alvarlegur ágreiningur milli hans og útgefendanna í Höfn, þar sem Konráð Gíslason fór fyrir og svo lauk að Tómas sleit samstarfinu árið 1838. Ekki tókst

að koma *Fjölni* út í tíma það ár, en árið 1839 kom bæði fjórði og fimmti árgangur út og var Tómas einn höfundur að þeim síðari.

Jónas Hallgrímsson fór heim til Íslands árið 1839, en Konráð Gíslason og Brynjólfur Pétursson urðu eftir í Höfn. Þeir virðast hafa haft forgöngu um að stofna félag í Kaupmannahöfn til að halda áfram útgáfu *Fjölnis* og félagið virðist hafa náð til manna sem flust höfðu heim til Íslands. Að öðru leyti ganga fáar sögur af starfsemi þess (sjá Aðalgeir Kristjánsson 1972:74–75).

Tómas Sæmundsson víkur að stofnun félagsins í bréfi til Konráðs Gíslasonar 29. júlí 1840 og fagnar því þegar hann segir (1907:267):

... ég kem til þess kaflans í bréfi þínu, sem víkur á samtök ykkar til að halda *Fjölni* áfram; ég varð því næsta feginn, því það sýnir, að hugsjónin lifir, sem lá til grundvallar fyrir *Fjölni*, þó sjálfur hann sé að dauða kominn og ég er enn sömu meiningar og ég var í öndverðu um það, að hún sé góð og að annað eins rit og *Fjölnir* sé nauðsynlegt á Íslandi, ...

Ekki er laust við að lesandann gruni að Tómas hafi ekki haft mikla trú á framkvæmdasemi þessa félags og þeirra sem að því stóðu, enda varð raunin sú meðan hann var ofar moldu, enda sótti hann á önnur mið til að koma hugðarfennum sínum í framkvæmd.

Í bréfi sem Tómas skrifaði Jónasi Hallgrímssyni 12. maí 1840 komst hann svo að orði (1907:259):

Það er hráparlegt, að þeir þar syðra skuli ekki hafa mannænu á að gefa út fréttablað, þar sem þó er »svo margt, ef að er gáð, sem um er þörf að ræða«.

Í bréfi Tómasar til Konráðs Gíslasonar 29. júlí 1840 kemur fram að hann lét sig dreyma um að *Fjölnismenn* myndu hefja útgáfu nýs tímarits þegar þeir væru allir komnir heim til Íslands og því hafi hann haldið að sér höndum fram til þessa. Síðan heldur hann áfram og segir (1907:270–71):

Nú þykir mér ekki mega lengur svo búið vera, því meinlaust *fréttarit* þurfum við að eiga, sem kæmi út kvartaliter; því er ekki ofaukið þó *Fjölnir* sé öðrumegin, og slík rit gætu einmitt verið hvort öðru til styrktar. Ég réði því af nú á dögum að bjóða Secretéranum að forleggja þetta rit, — einn árgang fyrir það fyrsta, — nú frá nýári, sem

verða mundi í hæsta lagi 24 arkir í 4 heftum og stóru broti, og hét hann að gefa 10 dali í honorar fyrir örkina, sem ég antók. Ég hefi tekist á hendur að kasta upp formálanum, og ætla að reyna til að laga þetta blað í sumu að efninu til, eins og ég vildi hafa Fjölni, til að gera hann útgengilegri, en þið hafið altaf hamlað. Hér hefi ég hér um bil æðstu völdin, þó ég geti ekki beitt þeim nærri eins og með þarf, eins og ég er við kominn.

Tómas vék einnig að verkaskiptingunni eins og hann hugsaði sér hana og hverjir skyldu leggja ritinu lið. Þar kemur fram að hann hyggur á samstarf við þá sem áður stóðu að *Sunnanpóstinum* því að hann heldur áfram og segir (1907:271):

Þú getur meðal annars nærri hvernig málið verði, þar sem við erum allir: jeg, assessor Johnsen með löggjöfina, Sveinbjörnsen með dómana, Melsted með relation af aðgerðum þeirra í fyrra í commissioninni, Magnús Hákonarson með ýmiskonar samtíning úr blöðum etc.; ef Jónas verður hér í Reykjavík í vetur, tek ég hann inn í félagið.

Ekki er hægt að skilja þessi orð með öðrum hætti en að einhvers konar útgáfufélag hafi verið stofnað.

Assessor Johnsen hét réttu nafni Jón Jónsson frá Stóra-Ármóti og var dómari í Landsyfirréttnum þegar þetta var, Þórður Sveinbjarnarson var dómstjóri við sömu stofnun. Þórður var einn af stofnendum *Sunnanpóstsins* og annaðist um útgáfu hans í upphafi. Páll Þórðarson Melsted var þá sýslumaður í Árnessýslu og einn þeirra sem sat í embættismannanefndinni, en hún kom saman í fyrra skiptið 17. júní 1839. Magnús Hákonarson hafði verið við guðfræðinám í Höfn og skrifaði fréttirnar í *Skírni* 1837 ásamt Jóni Sigurðssyni. Jónas Hallgrímsson hafði komið til Íslands vorið 1839 og fékkst við rannsóknir á Íslandi þegar bréfið er skrifað.

Ekki er hægt að tímasetja nákvæmlega hvenær þreifingar um stofnun þessa nýja tímarits hófust, þar sem fyrrverandi ritstjórar *Fjölnis* og *Sunnanpóstsins*, Tómas og Þórður Sveinbjarnarson, tóku höndum saman. Tómas fór til Reykjavíkur á synodus sumarið 1840, en ekki er að skilja á bréfi hans til Konráðs 29. júlí þ. á. að verulegir kærleikar hafi kviknað þeirra í milli við samfundi. Að auki var Secretérinn — Ólafur Stephensen í Viðey og ritari við landsyfirréttninn — með í ráðum. Ólafur hafði meðgjörð með Viðeyjarprentsmiðju, og ætlunin var að láta prenta þar hið fyrirhugaða rit.

Jón Jónsson lektor Bessastaðaskóla segir í bréfi til Finns Magnússonar að Tómas sé frumkvöðullinn að stofnun ritsins og „Jónas Hallgrímsson er sjálf-sagt með“ (Privat arkiver 5943). Fleiri heimildir nefna Jónas einnig í röðum útgefanda og ritið eigi að heita Ísland og eigi að koma út ársfjórðungslega.

Á skammri stund skipast veður í lofti og sama varð raunin með ritið sem Tómas dreymdi um að gefa út. Í bréfi til Konráðs 4. febrúar 1841 segir hann (1907:280):

Pegar ég eftir aftali bjóst við að farið væri að prenta Viðeyjar-ritið, skrifa þeir mér þar syðra »Medarbejderne« núna eftir nýárið, að þeir séu gengnir aftur úr skaftinu. Eg heimta nú reyndar af Sekretéra, [að hann] haldi áfram ritinu samt, því hann hefir samið við mig, — en ég get látið hann fá nóg efni núna fyrir það fyrsta.

Í síðasta varðveitta bréfi Tómasar til Jónasar Hallgrímssonar sem dagsett er 25. mars 1841 vék hann enn að þessum útgáfumálum og endalyktum þeirra með þessum orðum (1907:284):

Þeir höfðu hátíðlega lofað mér, Sveinbjörnsen og Johnsen, að láta mér vísan sinn þáttinn hvor, — um lagasetninguna og dómana, — en vildu ekkert hafa með redactiónina; með þessum efnum fór ég til Sekretérans, og samdi við hann, ekki um eitt hefti, heldur einn *árgang* í 4 heftum, sem skyldu prentast á jafnstóran pappír og Fjöltnir. Upp á þetta tókum við *höndum saman*. En af því ég hafði ekki annan redacteur að bjóða en Magnús Hákonarson, kaus hann að hafa redactiónina sjálfur, sem ég gaf eftir, því ég sá, [að] ég gat hér um bil raðað niður efninu í hendur hans. Nú skrifar Johnsen mér eftir nýárið, að þeir hafi gert nýan samning við Sekretéra, en Sekretéri að sínu leytinu þykist laus allra mála, fyrst hann fái ekki þættina frá þeim. Ég skrifa Johnsen aftur á þá leið, að þeir Sveinbjörnsen muni verða að láta sér nægja með að hafa gert sig að svikurum við mig, þó þeir ekki rjúfi samninga *mína* við Sekretéra líka, ... en Sekretéra bið ég halda áfram ritinu eftir samningnum, ...

Tómas rekur einnig í bréfinu hvernig þeir, sem höfðu ætlað að standa að ritinu, hefðu brugðist hver með sínum hætti. Ekki liggur ljóst fyrir hvað bar til að menn sneru svo snögg við blaðinu og hættu við. Sveinbjörn Egilsson skrifaði Jóni Sigurðssyni 28. febrúar 1841 og vék þar að þessum sinnaskiptum (*Bréf til Jóns Sigurðssonar* 1:31):

Ekki vill ganga greitt með að koma út tímariti hérna; og það gerir sam-einíngarleysið og fyrir sumum efnaleysið. Það var komið svo langt, að Sra Tómas, Justit. Sveinbjörnсен, Ass. Jonsen og Secr. í Viðey ötluðu að verða í því; ritið átti að heita Ísland og innihalda allt statistískt, pólitískt, eðkonomískt, philosophískt, moralia, spekulationir og smásögur. En yfirrétturinn gekk úr skiptinu, því Sra Tómas sendi inn ræðu, haldna á Trinitatis hátíð um alþing, hvarí hann vildi afsetja landsyfírréttinn og innsetja apr lögréttumenn niðrí Öxará; en þá var hinum lokið.

Ef marka má orð Sveinbjarnar þá hafa gagnstæðar skoðanir séra Tómasar annars vegar og Þórðar Sveinbjarnarsonar hins vegar á alþingismálinu gert útslagið, auk þess að menn vildu ekki hætta fjármunum sínum í útgáfustarfsemina.

Þorsteinn Jónsson Kúld var skólabróðir útgefenda *Fjölnis*. Hann brautskráðist frá Bessastaðaskóla 1831, en hugði ekki á frekara nám að svo komnu, en hóf bókaútgáfu þess í stað. Haustið 1836 sigldi Þorsteinn til Hafnar og þar urðu kynni hans og Jóns Sigurðssonar. Lítið varð úr námi hjá Þorsteini og sneri hann fljótlega stöfnum á ný til Íslands.

Þorsteinn tók sér penna í hönd og skrifaði Jóni Sigurðssyni 27. febrúar 1841 og vék þar að útgáfu tímaritsins. Þar má einnig lesa að ritið átti að verða ársfjórðungsrit og fyrsta heftið skyldi liggja fyrir í marsmánuði s. á. áður en ferðir féllu frá Íslandi til Hafnar. Síðan heldur Þorsteinn áfram og segir (Lúðvík Kristjánsson 1977:560):

En þegar til kom og ritgjörðir komu frá séra Tómasi í ritið, *sem heita skyldi Ísland*, þá gengu allir úr skiptinu, og er mælt þeir hafi borið það fyrir, að þar í mundi vera ritgjörð um Alþing, en þar um bæri engum að dæma (máské líka að þenkja), nema þeim einum, sem í ráðinu ættu að verða. Það er þess vegna líkast til, að ekkert verði úr því, að tímaritið komi út, því allt fer hér að einu.

Eftir þessum orðum að dæma virðist alþingismálið hafa verið skerið sem útgáfa tímaritsins steytti á. Eftir að hún var sigld í strand bauðst Þorsteinn til að bera kostnaðinn af henni, en allt fór líkt og áður (Lúðvík Kristjánsson 1977: 562).

Eftir að þessi tímaritsútgáfa sigldi í strand leið meira en hálfur áratugur þar til efnt var til slíkrar útgáfu á nýjan leik innan lands. Hið nýja tímarit hlaut nafnið *Reykjavíkurbósturinn* og kom út mánaðarlega. Það hóf göngu sína haustið 1846 og lauk henni haustið 1849. Útgefendur þess voru Þórður Jónas-

sen, sem þá var dómari í landsyfirréttnum, og bræðurnir Páll og Sigurður Melsteð.

Sama ár og Tómas andaðist birtust þrjár greinar eftir hann á prenti. Haustið 1840 hafði hann sent Konráði „[þ]áttinn um verzlunina“ til birtingar í *Fjölni* (Tómas Sæmundsson 1907:274), og hann fól Jónasi Hallgrímssyni að koma greinunum „*um alþing* og *um hugvekju Johnsens*“ til Hafnar, en þær áttu að koma í *Fjölni* (Tómas Sæmundsson 1907:280). Þar sem útgáfa *Fjölnis* dróst á langinn var sú leið farin að gefa ritgerðirnar þrjár úr sem sérstakt rit. Í bréfi til Jóns Péturssonar 10. maí 1843 er svo að skilja sem Fjölnisfélagið hafi annast útgáfuna: „Ár 1841 ljetum vjer prenta þrjár Ritgjörðir eftir sjera Tómas heitinn“ stendur í bréfinu (Aðalgeir Kristjánsson 1972:74 nmgr.) Ritgerðirnar voru gefnar út í Kaupmannahöfn og á titilsíðu hlutu þær heitið *Þrjár ritgjörðir ... kostaðar og út gjefnar af 17 íslendingum* en ekki af Fjölnisfélaginu.

Vel má hugsa sér að þessi inngangur sem hér fylgir á eftir, hafi verið sendur Konráði í því augnamiði að prenta hann með áðurnefndum greinum fremur en í *Fjölni*. Hann ber heitið Ísland og er með svipaðri stafsetningu og þeirri sem kennd er við *Fjölni*. Ritgerðin er greinilega hugsuð sem inngangur að tímaritinu sem rætt hefir verið um hér að framan. Fullvíst má telja að hér sé kominn formálinn sem Tómas kastaði upp og nefnir í bréfi til Konráðs 29. júlí 1840 og vitnað er til hér að framan. Ekki þarf lengi að lesa til að sjá samhengið milli formálans og hugmynda Tómasar um hið væntanlega tímarit eins og þær birtast í bréfum hans. Margt er áþekkt í þessum inngangi og inngangi Tómasar í *Fjölni* 1835. Orðfæri og efnistöð eru næsta sviplík þó að hálfur áratugur sé á milli.

Island.

Flestir munu í því samdóma, að Jsland gjeti ekki leíngur án verid tímarita. Eígi oss að verda nokkurra framfara audid, þá er nausinn á, að menn fari að gjeta talad við þjóðina, og að hún veíti því eptirtekt og læri að þekkja ástand sitt og þarfir sínar, og til þess eru tímaritin eínka medalid. — Það er þeirra ætlunarverk að seígja mönnum af því, sem vidber og að koma þeim í skilníng um það; og þarsem menn ekki hafa þau að stíðjast við, verda þeir utan við tímann, sem þeir lifa á og jafnframt utan við þá þekkíngu í veraldlegum efnum, sem þeim er ómissanlegust og best sæmandi. — Það er ófróðlegt að vita ekki að seígja af því, sem vidber og vottar heímsku að vilja ekki hugsa um það nje veíta því eptirtekt, sem um það er rædt. — Það er ósk vor, að hvurugt þetta gjeti átt heíma hjá landsmönnum vorum, og í þeim tilgáangi dirfustum vjer enn að bjóða þeim nítt¹ *tímarit*, er þeim mætti gjeta ordid til nitsemi, fróðleíks og skjemtunar. — Það er eínkum ætlad til að vera *frjettarit*, því mönnum er edlilegt að gágangast fyrir tíðindum, og það er óvídurkvæmilegt, að ekkjert rit sje til í landinu, sem gjörir þeim kost á að heíra þau. Enn reíndar eru það allt tíðindi, sem mönnum er nítt og óheírt áður. — Þessvegna þíkir ogso hlíða að seígja frá mörgu, sem almenníngi gjæti ordid til fróðleíksauka og til leíðrjettíngar, eða að minsta kosti til íhugunar, því að vísu verður við það leífast eínsog kostur er á, að láta rit þetta samsvara almenníngs þörfum; enn slíkar þarfir eru ekki eínúngis fólgnar í² að heíra frjettímar, heldur og líka að mönnum lærist að *skilja í því*, sem tímarnir leíða í ljós og að þeir öðlist uppfræðíng um marga þá hluti, sem þeir ennþá ekki bera skínbragd á, eða þeir hafa rángt álit um. —

Vjer látum þetta rit heíta "Island,, bæði af því að Jsland og efni þess verda helsta umtalsefnid eínsog skíldugt er, enn það er líka, að af þeim efnum, sem ekki snerta Jsland, verður þó ekki annad tekid í ritid enn það, sem íslendíngum að álitu útgíefendanna er þörf að vita. — Hvad nú Jsland áhrærir, þá er það ennþá so ókunnugt sjálfum oss, að líklegt er það mætti fá sjer nærri sanni umtalsefni núna first um sinn, þó ekki væri farid út fyrir það. — Island er enn ekki hálfskodad, það er enn ekki hálfkunnugt þeim, sem í því búa. Eínn fjórðúngurinn er að miklu leíti ókunnugur þeim, sem í hinum fjórðúngunum eru; og þó hefur fjöldi manna mestu skjemtun af að heíra sagt frá *landslagi og háttum* fjarlæggra hjerada landsins. Á Jslandi hagar bigdum næsta margvíslega, og það má so að ordi kveda, að sinn háttur sje í hvurri bigd. — Það má því ætla á, að lísíngum

¹ *Leíðrétt úr eítt.*

² *Á eftir í stendur því, sem tímarnir leíða í ljós en stríkað út.*

eínstakra sveíta eda sísslina, sem gjætu leíðbeínt mönnum til glöggari hugminda um sköpulag landsins að ósjeðu, enn þeir nú gjeta haft, irdi tekid með þökkum, og að þær irdu lesnar með athigli. Slíkar lísingar eru undireíns til gagns, skjemtunar og fróðleíks og ritinu gjefst þar umtalsefni að verdi, sem ekki er ridid við stadi nje tíma eíngöngu.— Það er margt í *náttúrunni* hjá oss, sem ennþá hefur lítt sætt athigli manna, eda að minsta kosti almenníngur þarf að fræðast um, sosem vídvíkjandi steínum og jartartegundum, edlisháttum grasa og díra á sjó og landi, vídvíkjandi loptslagi, veduráttufari o. s. fr. — Hvað margar *menjar forntímanna* verða fyrir mönnum til og frá um bigdirnar ífir jörðu og á, sem þeim hefur enn ekki lærst að skeíta um, og af hvarjum þó má lesa framtakssemi, ráðdeíld og mentun forfedranna. Allt þessháttar á skilid, að því sje líst grandgjæfilega, að það sje ransakad og borid saman við sögum, sosem til að munda gardlög, virki, bæir og bæjarstæði, sem helst hafa farid sögur af, fornmanna haugar, legsteínar, þíngstadir og slíkt; með eínu ordi: allt sem aukid gjæti þekkínguna um fornöld landsins.— Þá er og að líta á sögum sjálfar og fornrit vor, sem almenníngi eru enn so lítt kunnug og sem so margra útskírínga þurfa við bæði að ordfæri og efni.— Enn sje mönnum nú gjert ljóst bæði það, sem landid hefur til að bera að náttúrunni til, og það sem vjer höfum tekid í arf eptir fedur vora, þá er nú eptir það, sem mestu varðar: að komast nidur á, hvursu vjer með mestum hagnadi gjetum *fært oss í nit gjæði náttúrunnar* hjer í landi og *reínslu umlíðnu tímanna*; það er með öðrum ordum: að virða fyrir sjer landsfólkid og háttu þess; og hjer ber þá aptur fyrir sjónir so margt íhugunarverdt, að um það verður seínt úttalad:— Hjer er þá first að líta á bjargrædisvegu og búnadarháttu vora til lands og sjáfar, grenslast um, hvurt þeir eru í framför eda hnignun, leíta ráða þeim til eblíngar, halda því á lopti, sem ordid gjetur, öðrum til firirmindar, rekja lífsferil merkismanna landsins, sem burtkallast. Hjer er að líta á handidnir og kaupverslan, heílsufar manna og fólksfjölgun, uppheldi og hússstjórn, sveíta og hjeradsstjórn, löggjöf og landstjórn. Hjer er að líta á uppfræðíng og uppfræðíngar meðöl, vanþekkíng, hjátrú og hleípídóma manna, þeirra andlega ástand og sídferdis ásigkomulag. —

Það er í áformi, að ritid komi út í heftum, fjögur hefti á ári, að stærð eptir því sem kaupendur verða margir og á efni stendur; enn víðleítni verður á því höfð, að flest hefti hafi í förum leíngri edur skjemri frumritlínga þess efnis eínhvurs, sem að framan er tilnefnt og almenníngi mætti verða helst til nitsemi, eda tímarnir gjefa helst tilefni til í hvurt sinn.— Hjeradauki þíkir hlíða að verja jafnan nokkrum hluta ritsins til að gjeta þeirra *helstu bóka*, sem á íslenska

túngu birtast á prenti, eda sem með einhvirjum hætti snerta Jsland, þó á öðrum málum sje, eda þá í einhvirju tilliti þikja umtalsverdar. Bækurnar eru jafnan einhver eptirtektaverdasti ávögsturinn mannlegs anda og framkvæmdar; þær eru glöggasti speigill mansins, er þær hefur tilbúid, þjóðarinnar, er þær eru búnar til hjá og tímans, er þær eru búnar til á. Aptur ad hinu leifinu gjeta afleiðingar þeirra ordid margháttadar og næsta eptirtektaverdar. Ritin eru þannig ætíð frásögu efni. Ber hjer first og fremst ad seigja frá efninu, einsog rithöfundurinn hefur komid því firir, enn leifilegt er sögumanninum jafnframt ad seigja dóm sinn um slík rit einsog hvad annad, sem vidber, efad hann adeins veit ad finna ordum sínum stad; er þá slík bókafragn ordin meir enn frásaga einsömul.- Þad gjefur ad öðru leíti ad skilja, ad frjettaritum er ekki gjefandi sök á því, þó bækurnar, sem þau eru ad þilja frá, eigi ekki vid almennings gjed; þeirra er ad lesa einsog skrifad er, ad seigja frá bókunum einsog þær eru. Mönnum er stundum önnur eins forvitni á, önnur eins þörf á ad heíra um þad, sem illt er, einsog um hid góda; og ad gjeta ekki eins illu ritanna, sem mikid ber á, þegar þau einusinni eru komin á prent, væri vidlíka fjarstædt edli og tilgangi frjettarita, einsog ad seigja frá þeim einum tíðindum, sem góð eru, enn fella öll hin tíðindin undan, og væru á slíkri adferd mikil missmíði.- Þad er ekki um skör fram, ad á þetta er minnst; þad er t.a. m. mörgum í minni, hvad mikla óvild hjá almenníngi þad bakadi Fjölni, ad hann gjörði íslendíngum kunnugt, þad sem Müller var búinn ad láta prenta um okkur á dönsku, af því lesendurnir gáfu útgefendunum sökina firir þad, sem þeir þóttust finna ofaukid í ritgjörd þessari.- Nú er þó audsjed, ad ef tímaritid á, einsog tilgángur þess er, ad seigja lesendunum so mikid af frjettum, sem þad er fært um, þá ber þó hjer ad því líka, ad til verdi tínt í frásöguna so mikid sem verdur af því, sem um Jsland er talad í dagblöðum, tímaritum og öðrum níum bókum, því þad er ófróðlegt, að íslendíngar viti ekki ad seigja af því; enda er þad opt næsta íhugunarverdt. Þegar t. a. m. útlendíngar, sem hjer hafa verid á ferd, eptir á gjefa á prent ferdasögur, þá má oss þó físa ad vita, hvurnig þeir bera okkur söguna, og tímaritunum stendur næst ad gjeta þess og, ef til vill, leida í ljós sínishorn nokkurt af slíkum ritum, þegar þad þikir vid eíga; og gjeta þau ekki ad því gjört, þó slík sínishorn dragi dām af bókunum, sem þau eru tekin úr. Enn þad sem mönnum kinni ad mislíka, verdur þá ad bitna á þeim, sem bækurnar hafa ritad í öndverdu, enn ekki þeim, sem gjöra þær heírum kunnar, og má slíkt verda oss ní uppörfan til ad hrinda af oss óhróðri, þarsem hann er loginn, enda til ad lagfæra ráð vort, þarsem hann kinni reínast sannur; so hvurt sem er, má oss þikja gott ad vita, hvada álit menn leggja á efni vor. —

Med því tímarit þetta er einkum ætlað til að vera *frjettarit*, þá er sjálfsagt, að útgjefendurnir leggja fremstu stundun á að fá sem greinilegasta vitneskju um allt það, sem í frásögu er færandi af því, sem vidber innanlands, og að driúgum hluta ritsins verður jafnan varið til að veita vidtöku slíkum níúngum. Mun so verða umbúid, að ritid eigi menn vísa til og frá um landid, sem tñni til í briefum smátt og smátt það helsta, sem adber á hvorjum stad; og verða tíðindi þessi prentud nafnlaus (nema naudsin beri til annars) með mánadardeígi og ári firir framan, einsog tíðkanlegt er í frjettablöðum og undir ifirskrift þeirrar sísslu, sem briefid er úr. Verður þannig hvor síssla látin eíga rúm nokkurt í ritinu.- Það væri meðal annars næsta vel tilfallid, að sísslumenn, hvor í sinni sísslu, gjæfu ritinu skírteíni þau um ástand sísslina sinna, sem þeir semja handa Rentukammerinu árlega, einsog líka að læknarar gjördu slíkt hid sama með skírteíni þau, er þeir senda heílbrigdisráðinu, hvor úr sínu umdæmi. Sama er að seígja um búnadarskírslur, fæddra og dauðra skírslur og adrar þesskonar embættis skírslur, að amtmenn og biskup mundu liúfir að láta þær af hendi til slíkrar brúkunar.- Þá skal og gjetid embætta og brauda veítínga, sagt frá lögum, sem út verða gjefin, helstu dómum, sem fram fara og öðrum atgjörðum embættismanna, sem helst kvedur að, og með eínu orði: öllu því, sem tíðindi þikja í vera og ritinu berast fregnir af.- Útlend tíðindi verða ekki tekin nema að skornum skamti, meðan þau flitjast hínagad með öðrum íslenskum ritum; þó skal jafnan stuttlega víkja á það, sem hínagad berst með skipaferdum, þegar önnur rit gjeta ekki ordid jafnfljót til að skíra frá því. —

Hvad nú að síðustu þeim hluta efnisins, er í ritid verður tekid, vidvíkur, sem ekki snertir beínlínis Jsland, þá verður í þessum flokknum jafnt og í hinum innlenda, jafnan litid til, hvad íslendíngar hafi þörf á að fræðast um, eða til skjemtunar og fróðleíks sje fallid. Það er ædi margt í háttum og nidurskipan annara þjóða, sem íslendíngar bera enn ekki skinbragd á, margar uppgötvanir, sem skjemtun er að hefira um; enn einkum vantar oss að komast í skilníng um ímisleg vísinda efni, sem aungum mentudum manni ættu að vera með öllu ókunnug. Ritid mun því eptir mætti leggja stundun á að bæta úr þessu bædi með því að leiða firir sjónir í smáfrumritgjörðum, það sem af vísindamönnum er fundid og firir satt haft, og líka með því að íslenska eínstök sínishorn, sem eptirtektaverd þikja, úr þeim helstu ritum, sem fara ordum um slík efni. —

Af öllu þessu má sjá, að tímaritum, sem allt þetta hafa til að velja úr, þarf ekki að verða efnisskortur, enda þó ekki sje litid léíngra, enn til Jslands, ef að eíns kunnáttuna ekki vantar til að fara með það. Enn meðferdin á efninu hlítur að verða margvísleg, þarsem margir eíga hlut að, eptir því sem hvorjum er

helst lagid. Enn alltaf verður það gjört sjer að skildu að fara so vel með málid — þennann dírgríp vorn — eínsog hvur er fær um, og að láta efnid verda sem skiljanlegast almenníngi, nitsamlegast og fródlegast. Þó er vídbúid menn verði leídir á að líta eíngöngu nidur firir sig, og að þeim verði stundum að líta upp firir eða í kríngum sig, til að komast í skilníng um, hvað sannast sje. Það þikur ekki heldur aðfinnisverdt, þó meðferdin á efninu verði margbreítt eínsog efnid sjálft, því hvað sem lídur, þikur meíga gjöra ráð firir so miklum skilníngi hjá lesendunum, að þeir hatist ekki strags víð ritgjördir firir það, þó þær að efnid eða ordatiltækjum sjeu ekki allstadar samkvæmar álití sjálfra þeirra, heldur læri að vírða á hægra veg annara góða tilgáng og sannfæring; því fari menn villt, sem ekki á síður heíma hjá þeim sem lesa, enn hinum sem skrifa, þá liggur ekki annað víð því, enn leídrjetta þá með því í ritgjördum; líka að leíða almenníngi firir sjónir það sem sannara er; þar er bókanna löglega varnarþíng, og sá sem ekki er fær til að flitja mál sitt firir þessum dómstóli, hann má ekki leíffa sjer að fella áfellsíðdóm um bækur. — Enn að hinu leítinu gjefur ritid öllum meíníngum rúm og tekur ámóti allskonar ritgjördum til prentunar, sem eptir dómi útgefendanna er so frá geíngid að efnid og lögun, að þær eígi skilid að verða heírum kunnar, eða að öðru leíti sjeu samsvarandi tilgángi og ásigkomulagi ritsins. Þess innilegasta ósk er, að sem flestir fari að hugsa, að tala og að skrifa, og að landid hafi sem mest not þess; enn það er aptur audskilid, að landinu sje ekki hollast, að þeir eínir náí að tala, sem seíggja eínsog Þórólfur, að hjer driúpi smjör af hvurju stráí, heldur hitt — að dæmi Herjólfis — að sagður sje kostur og löstur á landinu. Og líkast er, þegar fram líða stundir, að með þessum hætti verði flestir, sem leggja skjerf til ritsins; því þess ædstu víðburdir skulu jafnan, að leíða í ljós sannleífkann, hvað sem öðru lídur, og mun það öllum best henta. —

HEIMILDIR

Handrit

KG 30 (Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi)
Privat arkiver 5943 (Rigsarkivet)

Prentuð rit

Aðalgeir Kristjánsson 1972. *Brynjólfrur Pétursson ævi og störf*. Hið íslenska bókmenntafélag, Reykjavík.

Bréf til Jóns Sigurðssonar. Úrval. 1. bindi. Bréfitrarar: Sveinbjörn Egilsson, Gísli Hjálmarsson, Sigurður Guðnason, Þorsteinn Pálsson. Bókaútgáfa Menningarsjóðs og Þjóðvinafélagsins, Reykjavík, 1980.

KatAM = *Katalog over den Arnamagnæanske håndskriftsamling*. II. Kommissionen for det Arnamagnæanske Legat. København, 1894.

Lúðvík Kristjánsson 1977. Fjölnismenn og Þorsteinn J. Kúld. *Sjötu ritgerðir helgaðar Jakobi Benediktssyni 20. júlí 1977*. Síðari hluti, bls. 556–567. Rit 12. Stofnun Árna Magnússonar, Reykjavík.

Tómas Sæmundsson. 1907. *Bréf Tómasar Sæmundssonar gefin út á hundrað ára afmæli hans 7. júní 1907*. Búið hefir til prentunar Jón Helgason. Reykjavík.

Þrjár ritgjörðir: 1. um hina íslensku kaupverslun, 2. um alþing, 3. um Hugvekj hra. Johnsens, kostaðar og út gefnar af 17 íslendingum. Kaupmannahöfn, 1841.

SUMMARY

Tómas Sæmundsson found it hard to accept that *Skírnir* was the only journal being published in Iceland after the demise of *Sunnanpósturinn* and *Fjölnir* (whose final issue was in 1839). He contacted the former publisher of *Sunnanpósturinn* and other influential individuals in Reykjavík, and he wasted no time in producing a draft Introduction that set forth the contents and policy of the proposed new journal, which in many respects he saw as a continuation of *Fjölnir*. In the event, nothing came of these initiatives, for Tómas died in the summer of 1841. All that remains of the ill-fated journal is Tómas's draft Introduction, now printed as part of the present article.

Aðalgeir Kristjánsson
Hamrahlíð 33
105 Reykjavík